EUROPSKA
KOMISIJA

Bruxelles, 23.7.2019.
COM(2019) 352 final

KOMUNIKACIJA KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU, VIJEĆU, EUROPSKOM GOSPODARSKOM I SOCIJALNOM ODBORU I ODBORU REGIJA

Pojačanje djelovanja EU-a za zaštitu i obnovu svjetskih šuma

{SWD(2019) 307 final}

I. Kontekst

Stanje šuma u svijetu

Šume su nam neophodne. One su naša pluća i omogućavaju nam život. Pokrivaju 30 % površine Zemlje i u njima se nalazi 80 % svjetske bioraznolikosti. Stvaraju zrak koji udišemo te iz atmosfere uklanjaju ugljikov dioksid. Šume osiguravaju ključnu organsku infrastrukturu za neke od najgušćih i najraznolikijih životnih zajednica na planetu. Šume su izvor prihoda i sredstava za život za oko 25 % svjetskog stanovništva, imaju kulturnu, socijalnu i duhovnu vrijednost te prekrivaju velik dio zemlje na kojoj tradicionalno žive autohtoni narodi.

Danas su zbog krčenja[1] i propadanja[2] šume ugrožene u cijelom svijetu: od 1990. do 2016. izgubljeno je 1,3 milijuna kvadratnih kilometara šuma. To znači da se svakih sat vremena posječe površina od 800 nogometnih igrališta[3]. Ako želimo osigurati zdravlje i dobrobit ljudi te započeti put naših društava prema održivom razvoju, moramo surađivati s drugima kako bismo preokrenuli taj trend te zaštitili i obnovili šume u cijelom svijetu.

Ugroženost svjetskih šuma jedan je od najvećih izazova održivosti u naše vrijeme. Krčenje šuma jedan je od glavnih uzroka smanjenja bioraznolikosti[4]. Emisije koje nastaju zbog uporabe i prenamjene zemljišta, uglavnom zbog krčenja šuma, drugi su najveći uzrok klimatskih promjena, nakon spaljivanja fosilnih goriva. One čine gotovo 12 % svih emisija stakleničkih plinova pa je djelovanje u tom području važno za borbu protiv klimatskih promjena[5]. Krčenje šuma može dramatično utjecati i na život najranjivijih osoba, uključujući autohtone narode, koji se u velikoj mjeri oslanjaju na šumske ekosustave[6].

EU je uveo niz regulatornih i neregulatornih mjera za suočavanje s izazovima krčenja i propadanja šuma. Dok su se u EU-u posljednjih desetljeća povećale šumske površine (vidjeti okvir 1.), stopa krčenja šuma u drugim regijama, osobito u tropskim područjima, i dalje je zabrinjavajuća[7].

Okvir 1. – Šume u EU-u

Šume ili druga šumska područja zauzimaju 43 % površine EU-a, odnosno 182 milijuna hektara[8]. Od toga je za opskrbu drvom dostupno 134 milijuna hektara. Šume u EU-u narasle su: od 1990. do 2015. šumske površine povećale su se za područje veličine Grčke[9], i to zahvaljujući programima pošumljavanja i ponovnog pošumljavanja te prirodnoj obnovi. Strategija EU-a za šume[10] okvir je za osiguravanje usklađenosti politika koje se odnose na šume. Šume zauzimaju polovinu zaštićenih područja prirode u okviru mreže Natura 2000: njihova površina iznosi 38 milijuna hektara, tj. više od 20 % šumskih resursa u EU-u. U EU-u je potrebno učiniti više i za zaštitu i obnovu šumskih površina, među ostalim i zato što se u posljednje vrijeme usporava širenje šuma.

Unatoč svim dosadašnjim nastojanjima, očuvanje i održiva upotreba šuma ne mogu se osigurati postojećim politikama. Stoga glavno mjesto u našim politikama održivosti moraju imati jačanje mjera za zaštitu postojećih šuma, održivo gospodarenje šumama te aktivno i održivo stvaranje novih šumskih površina. Primarnim šumama[11] potrebno je posvetiti posebnu pozornost jer su jedinstvene i nezamjenjive, ali i posebno pogođene krčenjem. Pošumljavanje i obnova[12] degradiranih šumskih zemljišta mogu pomoći u smanjenju pritiska na prirodne šume i biti učinkovita dodatna obrana u borbi protiv klimatskih promjena. Međutim, novoposađene šume ne mogu zamijeniti primarne šume, koje imaju velike zalihe

ugljika i čije su glavne značajke velika starost, jedinstvena ekološka obilježja i stabilna zaštita koju pružaju bioraznolikosti[13].

Daljnje mjere EU-a za zaštitu šuma bile bi u skladu s međunarodnim sporazumima i obvezama, u kojima se u potpunosti prepoznaje potreba za ambicioznim djelovanjem za zaustavljanje trenda krčenja šuma. Pariški sporazum o klimatskim promjenama i globalni strateški plan za bioraznolikost za razdoblje 2011. – 2020., doneseni u okviru Konvencije UN-a o biološkoj raznolikosti, te ciljevi za biološku raznolikost iz Aichija promiču održivo gospodarenje šumama, te njihovu zaštitu i obnovu[14]. Smanjenje gubitka i propadanja šuma prioritet je Strateškog plana UN-a za šume (UNSPF)[15]. Jačanje nastojanja za održivo upravljanje šumama također je u središtu UN-ova Programa održivog razvoja do 2030. jer šume imaju višestruku ulogu u postizanju većine ciljeva održivog razvoja.

Slika 1. – Šumski proizvodi i usluge koji podupiru UN-ove ciljeve održivog razvoja

1. Prihod od šumskih proizvoda
2. Hrana od divljeg voća i divljači
3. Ljekovite biljke
6. Voda za piće i navodnjavanje
8. Održiv i uključiv gospodarski rast i dostojanstven rad za sve
10. Smanjenje dohodovne nejednakosti
12. Održivi obrasci potrošnje i proizvodnje
13. Hvatanje i skladištenje ugljika
15. Bioraznolikost

Slika 2. Učinci krčenja šuma na ciljeve održivog razvoja

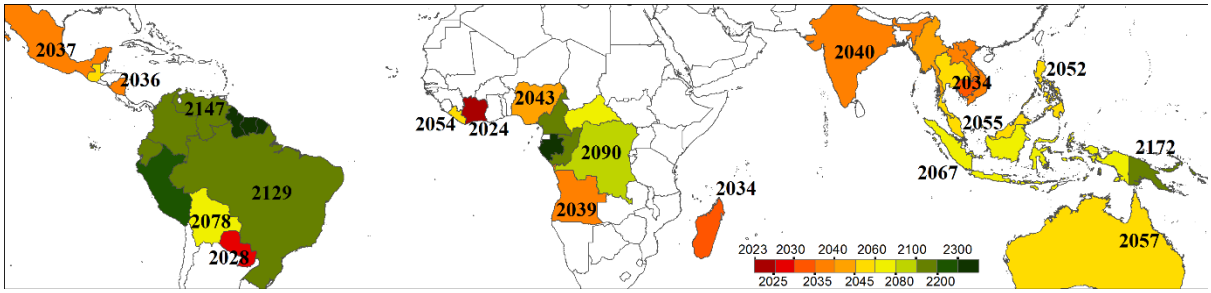

1. Povećana osjetljivost na ekstremne vremenske uvjete
2. Gubitak padalina i oprašivača usjeva
3. Bolesti dišnog sustava uzrokovane šumskim požarima
6. Neodrživo upravljanje vodnim resursima
8. Neodrživ gospodarski rast i nedostatak dostojanstvenog rada
10. Dohodovna nejednakost
12. Neodrživi obrasci potrošnje i proizvodnje
13. Emisije CO_2
15. Gubitak bioraznolikosti

Uzroci krčenja i propadanja šuma

Mnogo je različitih uzroka krčenja i propadanja šuma. Sve brojnije stanovništvo stvara sve veću potražnju za hranom, hranom za životinje, bioenergijom, drvom i drugim proizvodima. To, u kombinaciji s niskom razinom produktivnosti i niskom učinkovitošću u korištenju resursima, stvara sve veći pritisak na zemljište i ugrožava očuvanje šuma u cijelom svijetu. Oko 80 % krčenja šuma u svijetu provodi se radi proširenja poljoprivrednog zemljišta[16]. Šume se krče i radi širenja gradova, razvoja infrastrukture te rudarstva.

Slika 3. Predviđena godina nestanka vlažnih primarnih šuma[17]

Ostali uzroci krčenja šuma uključuju nepostojanje dobrih politika (poput integriranog planiranja korištenja zemljišta, jasnog posjeda nad zemljištem i prava na zemljište), slabo gospodarenje i nedovoljnu provedbu, nezakonite aktivnosti[18] te nedostatak ulaganja u održivo upravljanje šumama. Negativni učinci na šume mogu se pojaviti i kad se pašnjaci ili poljoprivredne površine koji su se prethodno upotrebljavali za tržišta prehrambenih proizvoda i hrane za životinje prenamijene za proizvodnju goriva od biomase (neizravna prenamjena zemljišta – ILUC).

Propadanje šuma teže je kvantificirati. Među izravnim uzročnicima propadanja šuma nalaze se neodrživo iskorištavanje šumskih resursa, primjerice za energiju u kućanstvima, i prirodne pojave poput požara i štetočina. Potrebno je djelovati jer će se potražnja za drvom kao gorivom i dalje povećavati te se procjenjuje da će 2030. 2,8 milijardi ljudi ovisiti o tom izvoru goriva, dok je danas to slučaj za 2 milijarde ljudi[19].

Iako se većina proizvoda povezanih s krčenjem i propadanjem šuma potroši na lokalnoj ili regionalnoj razini, EU uvozi[20] proizvode poput palminog ulja[21], mesa, soje, kakaa, kukuruza, drva, gume[22], uključujući u obliku prerađenih proizvoda ili usluga. Kad je riječ o potrošnji robe čija proizvodnja uzrokuje krčenje šuma[23] kao dijelu ukupne krajnje potrošnje, na EU otpada oko 10 % na svjetskoj razini[24].

Od izazova do prilike: EU kao globalni predvodnik

O nestanku i propadanju šuma govori se u cijelom svijetu. Krčenje i propadanje šuma dugoročno štete gospodarstvu, ali i prijete opstojnosti čovječanstva.

Ne postoji jedinstveno rješenje za sve probleme. **Borba protiv krčenja šuma i postizanje održivog gospodarenja šumama složeni su izazovi. Rješenja moraju biti prilagođena svakoj zemlji i regiji, uz opći dvostruki cilj zaštite postojećih šuma, posebno primarnih, i znatnog povećanja održivih, biološki raznolikih šumskih površina diljem svijeta.**

Jasno je da EU ne može sâm zaustaviti trend krčenja šuma, već treba biti dio globalnog saveza.

EU je već razvio partnerstva s drugim zemljama s ciljem smanjenja pritiska na šume i jačanja borbe protiv njihova krčenja.

Okvir 2. – Akcijski plan EU-a za provedbu zakona, upravljanje i trgovinu u području šuma (FLEGT) [25]

Od 2003. uvode se mjere u okviru Akcijskog plana EU-a za FLEGT za borbu protiv nezakonite sječe i s njom povezane trgovine. Suradnja s partnerskim zemljama radi poboljšanja upravljanja šumama i izgradnja kapaciteta ključni su elementi akcijskog plana. Jedan od njegovih središnjih elemenata, Uredba EU-a o drvu[26], obvezuje gospodarske subjekte koji na tržište EU-a stavljaju drvo i proizvode od drva da postupaju s dužnom pažnjom kako bi se maksimalno smanjio rizik uvoza nezakonito posječenog drva. Akcijski plan također promiče dijalog i suradnju s drugim velikim tržištima.

U evaluaciji Akcijskog plana EU-a za FLEGT iz 2016. zaključeno je: i. da je on još uvijek relevantan odgovor na problem nezakonite sječe; ii. da je učinkovit kad je riječ o informiranju; iii. da pridonosi upravljanju šumama na svjetskoj razini; te iv. da pomaže u smanjenju potražnje za nezakonitim drvom u EU-u. Na temelju nalaza evaluacije, Europska komisija i države članice dogovorile su plan rada za FLEGT za razdoblje 2018. – 2022.[27]

Europska komisija objavila je 2008. Komunikaciju o krčenju šuma[28], u kojoj je EU-u zadan cilj zaustavljanja gubitka šumskih površina na svjetskoj razini najkasnije do 2030. i smanjenja krčenja tropskih šuma za 50 % do 2020. Utvrđeni su načini za poboljšanje politika EU-a kako bi se pomoglo u očuvanju svjetskih šuma koristeći pritom nove znanstvene

spoznaje i alate.

Sveobuhvatni sporazumi EU-a o slobodnoj trgovini uključuju poglavlja o trgovini i održivom razvoju, s obvezujućim odredbama o zaštiti okoliša, klimatskim promjenama, bioraznolikosti i šumama, uključujući obvezu osiguravanja djelotvorne provedbe multilateralnih sporazuma u području okoliša kao što su Pariški sporazum i Konvencija o biološkoj raznolikosti.

U strateškoj dugoročnoj viziji Europske komisije „Čist planet za sve" za klimatski neutralno gospodarstvo do 2050.[29] prepoznaje se da je povećanje prirodnog ponora u šumama, tlu, poljoprivrednim zemljištima i obalnim močvarnim područjima ključno za uspješnu borbu protiv klimatskih promjena. Direktiva EU-a o promicanju uporabe energije iz obnovljivih izvora[30] uključuje obvezujuće kriterije održivosti kako bi se izbjegli izravni učinci na uporabu zemljišta povezanu s biogorivima koja se upotrebljavaju u EU-u.

Europskim konsenzusom o razvoju[31] nastoji se iskorijeniti siromaštvo, osobito putem ekosustava koji dobro funkcioniraju kako bi se podržao prijelaz na zeleno gospodarstvo. On promiče održive poljoprivredne vrijednosne lance radi zaustavljanja i sprečavanja krčenja šuma.

EU također informira potrošače o potrebi smanjenja utjecaja naše potrošnje na zemlju i potiče ljude da konzumiraju proizvode iz lanaca opskrbe koji nisu ni izravno ni neizravno povezani s krčenjem šuma.
Unatoč tim nastojanjima, cilj EU-a da se do 2020. krčenje tropskih šuma smanji za 50 % vjerojatno neće biti postignut[32] te stoga moramo pojačati djelovanje i zauzeti još jači vodeći položaj u zaštiti i obnovi svjetskih šuma.

Kao jedan od najvećih trgovaca i ulagača te najveći pružatelj razvojne pomoći, EU surađuje s partnerima diljem svijeta. Postoje brojne mogućnosti za bliskiju suradnju u zaštiti i obnovi šuma.

Šume društvu pružaju važne usluge ekosustava kao što su čist zrak, regulacija protoka vode, sekvestracija ugljika, zaštita tla od erozije vodom i vjetrom, staništa za životinje i biljke, obnova degradiranog zemljišta te otpornost na katastrofe i klimatske promjene. Tim funkcijama mogu ublažiti rizik od regionalnih sukoba, smanjiti migracijske tokove te povećati poljoprivrednu proizvodnju i dobrobit lokalnih zajednica.

Obnova šuma koje propadaju i sadnja novih šuma prepoznate su kao djelotvorne dodatne mjere za zaustavljanje krčenja šuma. Takva ponovno pošumljena područja mogu donijeti brojne koristi ako se na primjeren način planiraju i uspostavljaju (npr. izbjegavanjem zamjene drugih zakonitih i održivih uporaba zemljišta) te uz potpuno poštovanje ekoloških načela pogodnih za bioraznolikost. Mogu služiti kao tampon zone za primarne šume, zaštititi tlo, nakupljati čistu vodu i osigurati genetsku raznolikost. Masovna sadnja drveća također bi znatno pridonijela ublažavanju klimatskih promjena[33]. Neke mogućnosti koje je Međuvladin panel za klimatske promjene utvrdio s ciljem ograničavanja globalnog zatopljenja na 1,5 °C zahtijevale bi povećanje šumskih površina za otprilike milijardu hektara do 2050. u odnosu na 2010.[34]

Osim toga, zaštita postojećih šuma i znatno povećanje šumskih površina mogu osigurati sredstva za život, povećati prihode lokalnih zajednica i omogućiti razvoj održivih biogospodarstava. Šume su perspektivan zeleni gospodarski sektor s potencijalom stvaranja

10 – 16 milijuna održivih i dostojanstvenih radnih mjesta diljem svijeta[35].

EU će i dalje razvijati i dijeliti svoje znanje i iskustvo kako bi osigurao da se u projektima u području održivog gospodarenja šumama, pošumljavanja i ponovnog pošumljavanja uzimaju u obzir lokalni ekološki, socijalni i gospodarski uvjeti. EU će također nastaviti dijeliti rješenja poput diversifikacije čistih izvora energije koji smanjuju pritisak na šume, razvoja održivog dobivanja drva te projekata u području ekoturizma koji se temelje na prirodnim šumama s velikom bioraznolikošću.

II. Ciljevi i opseg

Ovom se Komunikacijom želi predložiti načine za pojačanje djelovanja EU-a za zaštitu svjetskih šuma, posebno primarnih, te za održivu i odgovornu obnovu šuma. Opći je cilj zaštititi i povećati šumske površine u svijetu kako bi se poboljšalo zdravlje ljudi i povećali izvori prihoda te kako bismo djeci i unučadi u nasljeđe ostavili zdrav planet.

Pojačanje djelovanja EU-a u skladu je s EU-ovim ciljem da se do 2030. zaustavi gubitak šumskih površina na svjetskoj razini i s postojećim međunarodnim obvezama EU-a. To je odgovor na pozive Europskog parlamenta[36], Vijeća te dionika iz privatnog i javnog sektora[37].

U ovoj se Komunikaciji predlaže niz novih mjera i ciljeva koji se temelje na EU-ovoj strategiji za šume iz 2013., strategiji EU-a za bioraznolikost do 2020.[38], 7. programu djelovanja za okoliš[39] te strateškoj dugoročnoj viziji Europske komisije „Čist planet za sve" za klimatski neutralno gospodarstvo do 2050.

U Komisijinom dokumentu za razmatranje „Prema održivoj Europi do 2030."[40] naglašava se da krčenje šuma „nije tuđi problem". Ističe se i činjenica da je potrošnja hrane i hrane za životinje u EU-u među glavnim uzrocima učinaka na okoliš, što stvara veliki pritisak na šume u zemljama izvan EU-a i ubrzava krčenje šuma. Stoga bi potrošnju proizvoda iz lanaca opskrbe bez krčenja šuma u EU-u trebalo poticati i regulatornim i neregulatornim mjerama, prema potrebi.

Zaustavljanje krčenja i propadanja šuma u kombinaciji s aktivnostima održive obnove, pošumljavanja i ponovnog pošumljavanja pruža mogućnosti za gospodarski razvoj. Za to je potrebno staviti poseban naglasak na održivu proizvodnju i potrošnju poljoprivrednih i šumskih proizvoda. Bit će potrebne mjere na međunarodnoj, nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini te znatna ulaganja.

Stoga se ovom Komunikacijom predlaže **partnerski pristup – bliska suradnja sa zemljama proizvođačima i potrošačima te poduzećima i civilnim društvom**. Takva partnerstva mogu olakšati mjere za promicanje upravljanja zemljištem, održivog gospodarenja šumama i ponovnog pošumljavanja, transparentnih lanaca opskrbe, učinkovitog praćenja, održivog financiranja te multilateralne suradnje. Mjere navedene u ovoj Komunikaciji mogu biti korisne i za neke druge prirodne ekosustave s obzirom na to da njihov gubitak u velikoj mjeri ima iste uzroke kao i gubitak šuma[41].

U pripremi ove Komunikacije Komisija se opsežno savjetovala s dionicima[42], uključujući dvije konferencije, 2014. i 2017., te otvoreno javno savjetovanje u 2019. Bazu dokaza za ovu Komunikaciju dodatno podupiru tri studije, a posebno „Studija izvedivosti o mogućnostima unapređenja djelovanja EU-a u pogledu krčenja šuma", koja je objavljena u veljači 2018. i u

kojoj su utvrđeni postojeći nedostaci i procijenjene moguće dodatne politike. Na primjer, iako Akcijski plan EU-a za FLEGT sadržava mjere za suzbijanje nezakonite sječe stabala i pridonosi poboljšanju gospodarenja šumama, ne rješava se problem krčenja šuma uzrokovan proširenjem poljoprivrednih površina. Direktivom EU-a o promicanju uporabe energije iz obnovljivih izvora određuju se kriteriji održivosti za sirovine za tekuća biogoriva i određene izvore biomase za bioplin i kruta goriva iz biomase. Te je kriterije potrebno ispuniti da bi se ostvarilo pravo na financijsku i regulatornu potporu. Međutim, Direktivom je obuhvaćena uporaba proizvoda za proizvodnju biogoriva, ali ne i za druge namjene.

Budući da mandat trenutačne Komisije uskoro završava, ovom se Komunikacijom neće utvrditi definitivni plan za iduću Komisiju. Međutim, izazovi s kojima se suočavamo dovoljno su veliki da se može provesti ozbiljna analiza problema, raspraviti o tome kako pristupiti njihovu rješavanju, utvrditi niz prijedloga koji se mogu odmah iznijeti te pripremiti regulatorni i financijski odgovori, o kojima će odlučiti političko vodstvo iduće Komisije.

III. Pet prioriteta za jačanje djelovanja EU-a protiv krčenja i propadanja šuma

Prioritet 1.: smanjenje potrošačkog učinka EU-a na zemljište i poticanje potrošnje proizvoda iz lanaca opskrbe koji ne uzrokuju krčenje šuma u EU-u

Komisija već desetak godina radi na podizanju političke svijesti o krčenju i propadanju šuma. Uvedena je kombinacija dobrovoljnih i obveznih mjera u područjima poput eko-oznaka, izvješćivanja o održivosti, ljudskih prava, dužne pažnje, održivog ulaganja i financiranja, javne nabave te društveno odgovornog poslovanja/odgovornog poslovnog ponašanja. Iako su te mjere imale određenog učinka, rijetke su bile usmjerene izričito na krčenje šuma, propadanje šuma i ponovno pošumljavanje. Osim toga, iako privatni sektor posljednjih godina u sve većoj mjeri dobrovoljno sudjeluje u suzbijanju krčenja šuma, provedba i transparentnost tih mjera mogle bi se dodatno poboljšati.

EU je počeo raditi i na zaustavljanju krčenja šuma do kojeg dolazi zbog povećane uporabe biogoriva. Direktiva (EU) 2018/2001 o promicanju uporabe energije iz obnovljivih izvora[43] osim obvezujućih kriterija održivosti uključuje i pravila za smanjenje rizika od krčenja šuma i opću gornju granicu za računanje upotrebe biogoriva proizvedenih iz kultura za proizvodnju hrane i hrane za životinje u okviru ciljeva za obnovljive izvore energije. Delegirana uredba Komisije (EU) 2019/807[44] uključuje kriterije za određivanje sirovina s visokim rizikom od neizravnih promjena uporabe zemljišta (ILUC) za koje je zabilježeno znatno širenje proizvodnog područja na zemljište s velikim zalihama ugljika. Mogućnost da se biogoriva iz sirovina s visokom stopom ILUC-a uzimaju u obzir pri izračunu ukupnog nacionalnog udjela energije iz obnovljivih izvora bit će ograničena za razdoblje 2021. – 2023. i postupno ukinuta najkasnije do 2030.

Kako bi se u EU-u potaknula potrošnja proizvoda iz lanaca opskrbe koji ne uključuju krčenje šuma, moramo dobavljačima, proizvođačima, trgovcima na malo, potrošačima i javnim tijelima olakšati utvrđivanje, promicanje i kupnju takvih proizvoda. Dobri su primjeri politika EU-a za poboljšanje transparentnosti lanca opskrbe Uredba (EU) br. 995/2010 o utvrđivanju obveza gospodarskih subjekata koji stavljaju u promet drvo i proizvode od drva (poznata i kao Uredba EU-a o drvu) te Uredba (EU) br. 1169/2011 o informiranju potrošača o hrani, kojom im se omogućuje razlikovanje različitih biljnih ulja sadržanih u proizvodima. Ostali instrumenti uključuju znak za okoliš EU-a, zelenu javnu nabavu i druge inicijative u kontekstu kružnog gospodarstva. Alati poput ekološkog otiska

proizvoda i organizacija također mogu pomoći u boljem ocjenjivanju pritisaka različitih kategorija proizvoda na krčenje šuma. Međutim, te bi se inicijative mogle konkretnije usmjeriti na promicanje pošumljavanja i na borbu protiv krčenja i propadanja šuma.

Programi certificiranja i provjere također mogu pridonijeti podupiranju održivih lanaca opskrbe ako se poštuju visoki standardi. Komisija je izradila smjernice[45] za Uredbu EU-a o drvu, u kojima se opisuje uloga sustava za provjeru trećih strana u procjeni i ublažavanju rizika. Osim toga, u studiji iz 2018. ocijenjeni su standardi održivosti za palmino ulje te je sažet učinak postojećih inicijativa na održivu proizvodnju i potrošnju palminog ulja[46]. **Standarde i programe certificiranja koji pomažu u utvrđivanju i promicanju robe u čijoj proizvodnji ne dolazi do krčenja šuma trebalo bi ojačati, među ostalim, studijama o njihovim koristima i nedostacima te razvijanjem smjernica, uključujući procjenu na temelju određenih kriterija** za dokazivanje vjerodostojnosti i pouzdanosti različitih standarda i programa**.** Tim bi se kriterijima trebali obuhvatiti aspekti kao što su pouzdanost postupaka certificiranja i akreditacije, neovisno praćenje, mogućnosti nadzora lanca opskrbe, zahtjevi za zaštitu primarnih šuma i šuma visoke vrijednosti u pogledu bioraznolikosti te promicanje održivog gospodarenja šumama.

Potrošače i proizvođače također bi trebalo bolje informirati o povezanosti potrošnje robe i krčenja šuma. Javnost bi regulatornim i neregulatornim mjerama trebalo poticati na uravnoteženiju, zdraviju i hranjiviju prehranu[47] te na smanjenje rasipanja hrane. Takvim održivijim stilom života smanjit će se pritisak na zemlju i resurse.

Ključne mjere

Komisija će:

- **uspostaviti platformu za dijalog s više dionika i država članica o krčenju i propadanju šuma te o održivom povećanju šumskih površina u svijetu** kako bi se osigurao prostor za komunikaciju s dionicima i među njima u svrhu izgradnje saveza, poticanja i dijeljenja obveza za značajno smanjenje krčenja šuma te za razmjenu iskustava i informacija,

- **poticati jačanje standarda i programa certificiranja kojima se pridonosi utvrđivanju i promicanju proizvoda koji nisu povezani s krčenjem šuma**, među ostalim, studijama o njihovim koristima i nedostacima te razvijanjem smjernica, uključujući procjenu na temelju određenih kriterija za dokazivanje vjerodostojnosti i pouzdanosti različitih standarda i programa,

- **procijeniti dodatne regulatorne i neregulatorne mjere na strani potražnje kako bi se osigurali jednaki uvjeti i jednako razumijevanje lanaca opskrbe koji nisu povezani s krčenjem šuma, s ciljem povećanja transparentnosti lanaca opskrbe i smanjenja rizika od krčenja i propadanja šuma povezanih s uvozom robe u EU.**

Osim toga, Komisija će poboljšati provedbu sljedećih aktivnih mjera:

- **analitički rad s relevantnim dionicima kako bi se procijenila potreba da se od uprava poduzeća zahtijeva da razviju i objave strategiju održivosti**, uključujući odgovarajuću dužnu pažnju u cijelom lancu opskrbe i mjerljive ciljeve održivosti[48],

- **promicanje uključivanja pitanja relevantnih za šume u prakse društveno odgovornog poslovanja/odgovornog poslovnog ponašanja** te poticanje transparentnosti i povećanje stupnja dobrovoljnog sudjelovanja privatnog sektora u obvezama predviđenima međunarodnim smjernicama,

- **daljnja integracija pitanja krčenja šuma** u znak za okoliš EU-a, zelenu javnu nabavu i druge inicijative u kontekstu kružnoga gospodarstva,

- **aktivna potpora izradi i širenju informacija i obrazovnih materijala** kako bi se smanjila potražnja za proizvodima u čijim lancima opskrbe može dolaziti do krčenja šuma te istodobno povećala potražnja za proizvodima iz lanaca opskrbe bez krčenja šuma,

- u kontekstu aktualnog pravnog okvira čiste energije za sve Europljane, **rad na relevantnim aspektima povezanima s energijom iz obnovljivih izvora i biogorivima, preispitivanje svih relevantnih aspekata izvješća koje će 2021. biti priloženo Delegiranoj uredbi Komisije (EU) 2019/807 i, prema potrebi, revidiranje Delegirane uredbe (EU) 2019/807 u 2023.** na temelju najnovijih dostupnih dokaza,

- **provedba Plana rada EU-a za FLEGT za razdoblje 2018. – 2022., a posebice jačanje provedbe Uredbe EU-a o drvu.**

Prioritet 2.: suradnja sa zemljama proizvođačima na smanjenju pritiska na šume i na oblikovanju razvojne suradnje EU-a koja neće uključivati krčenje šuma

U skladu s EU-ovim načelima razvojne suradnje Komisija će se u partnerstvu sa zemljama proizvođačima boriti protiv krčenja i propadanja šuma. EU od 2014. u prosjeku ulaže 1,2 milijarde EUR godišnje za potporu poljoprivrednim programima u partnerskim zemljama koje se suočavaju s izazovima u tom području. Ulaganjima se podupiru poljoprivreda otporna na klimatske promjene, održivo povećanje intenziteta i diversifikacija, agroekologija i agrošumarstvo. Komisija nastoji promicati održive i transparentne poljoprivredne vrijednosne lance na temelju dobro utemeljene metodologije[49] zajedničke partnerskim zemljama. Tako Komisija može podržavati mjere za transformaciju vrijednosnih lanaca robe poput kave, kakaa, palminog ulja i stoke.

Komisija se također više usmjerila na održivo gospodarenje šumama kao alat za sprečavanje i zaustavljanje gubitka i propadanja šuma te za oporavak šuma. Održivo gospodarenje šumama uključuje gospodarske, ekološke i društvene ciljeve kako bi se: i. osiguralo da šume zadrže svoju proizvodnu vrijednost; ii. povećala otpornost šuma na klimatske promjene te iii. održale usluge ekosustava koje pružaju šume (uključujući očuvanje bioraznolikosti i sekvestraciju ugljika). Održivo upravljanje šumama pridonosi i promicanju inovativnog biogospodarstva te iskorištavanju velikog socioekonomskog potencijala sektora šumarstva. Ulaganja u sektor šumarstva rezultiraju više nego dvostrukom dobiti u drugim sektorima gospodarstva. Na svakih 100 radnih mjesta otvorenih u sektoru šumarstva otvore se 153 radna mjesta u drugim sektorima[50].

Promicanje održive potrošnje i proizvodnje raznolikih proizvoda od drva ključni je element biogospodarstva. EU je od 2010. u okviru svojih programa „SWITCH To Green" (eng. *Prijelaz na zeleno*) uložio više od 20 milijuna EUR u pilot-projekte povezane sa šumarskom industrijom. Evaluacija iz 2018. pokazala je da je potporom EU-a razvoju zelenog poduzetništva (većinom u Africi i Aziji) ostvaren „velik utjecaj u smislu prihvaćanja održive potrošnje i praksi proizvodnje, povećanih razina ulaganja i stvaranja zelenih radnih mjesta"[51].

Biološka raznolikost temelj je proizvodne vrijednosti šuma i usluga šumskog ekosustava te je stoga od ključne važnosti za suzbijanje propadanja šuma. EU podupire stvaranje zaštićenih područja i upravljanje njima. Ukupna površina tih područja 2018. iznosila je 14,7 milijuna hektara tropske vlažne šume. EU promiče i inovativne i djelotvorne alate za zaštitu šuma, primjerice očuvanje koje provode zajednice (posebno autohtoni narodi) i pristup temeljen na krajoliku[52].

Nezakonite aktivnosti dovode do velikog rizika od krčenja šuma pa je stoga ključno ukloniti njihove pokretače, primjerice slabo upravljanje. To je glavni element akcijskog plana EU-a za FLEGT. Taj akcijski plan od 2003. pomaže u poboljšanju transparentnosti, odgovornosti, pravnih reformi, uključivosti i sudioničkih pristupa u zemljama koje dobivaju potporu. Promicanje odgovornog posjeda nad zemljištem i šumama[53] i dalje je jedan od glavnih prioriteta međunarodne suradnje i razvojne politike EU-a. EU trenutačno podupire mjere gospodarenja zemljištem u 40-ak zemalja u razvoju te provedbu Dobrovoljnih smjernica o odgovornom upravljanju u poljodjelstvu, ribarstvu i šumarstvu u kontekstu nacionalne sigurnosti opskrbe hranom[54] u još 18 zemalja. EU pruža i izravnu potporu zagovarateljima ljudskih prava i prava na zemljište. U okviru Akcijskog plana EU-a za suzbijanje nezakonite trgovine divljom faunom i florom[55], sudjelovanje lokalnih vlasti i zajednica povećava djelotvornost i učinak nastojanja u borbi protiv kaznenih djela povezanih sa šumama.

Mjere EU-a pridonijele su razvoju i provedbi politika u zemljama proizvođačima. Te politike već su rezultirale smanjenjem gubitka i propadanja šuma. Na temelju dosadašnjeg iskustva Komisija će pojačati postojeće mjere i razviti dodatne, poput onih navedenih u nastavku.

Ključne mjere

Komisija će:

- **osigurati da se krčenje šuma uključuje u političke dijaloge na razini zemlje te pomoći partnerskim zemljama u razvoju i provedbi nacionalnih okvira za šume i održivo upravljanje šumama**. Ti nacionalni okviri odražavat će domaće potrebe, ali i globalne obveze. To može uključivati pomoć partnerskim zemljama u provedbi njihovih nacionalno utvrđenih doprinosa Pariškom sporazumu i/ili uključivanje mjera povezanih s gospodarenjem šumama u politiku proračunske potpore i upravljanja javnim financijama,

- **osigurati da potpora EU-a poljoprivrednim, infrastrukturnim, rudarskim, gradskim, prigradskim i ruralnim politikama u partnerskim zemljama ne pridonosi krčenju i propadanju šuma**. Kad je to opravdano, potpora EU-a trebala bi biti popraćena kompenzacijskim mjerama kao što su potpora za obnovu, pošumljavanje i/ili ponovno pošumljavanje,

➢ **pomagati partnerskim zemljama u provedbi održivih šumskih lanaca vrijednosti i promicati održiva biogospodarstva** po uzoru na Komunikaciju Komisije „Novi Savez Afrike i Europe za održiva ulaganja i radna mjesta: prijenos partnerstva za ulaganja i poslove na sljedeću razinu”,

➢ **razvijati i provoditi poticajne mehanizme kako bi mali poljoprivrednici mogli održavati i poboljšavati usluge i proizvode ekosustava** koji se pružaju kao rezultat održivog gospodarenja šumama i održive poljoprivrede.

Osim toga, Komisija će poboljšati provedbu sljedećih aktivnih mjera:

- pojačanje potpore pravima autohtonih naroda i lokalnih zajednica koji ovise o šumama te borcima za prava okoliša u skladu s Rezolucijom 28/11 Vijeća UN-a za ljudska prava,

- jačanje političkog i regulatornog okvira za promicanje održivog gospodarenja šumama i planiranja uporabe zemljišta uz uključivanje pitanja bioraznolikosti i klimatskih pitanja,

- promicanje obnove šumskih krajolika te projekata ponovnog pošumljavanja koji uključuju ekološka načela pogodna za bioraznolikost, prava lokalnog stanovništva i sredstva za život pružanjem boljih usluga ekosustava[56],

- daljnja potpora očuvanju šuma proglašavanjem zaštićenih šumskih područja i njihovim djelotvornim upravljanjem, uz istraživanje visokih vrijednosti očuvanja[57] i visokih zaliha ugljika[58],

- jačanje djelovanja u području održive proizvodnje i uporabe goriva dobivenih od drva na temelju iskustava stečenih u okviru inicijative Globalni savez za borbu protiv klimatskih promjena (GCCA+), uz daljnje promicanje drugih oblika održive energije iz obnovljivih izvora.

Prioritet 3.: jačanje međunarodne suradnje radi zaustavljanja krčenja i propadanja šuma te poticanja njihove obnove

Vodeći položaj EU-a u tom području odražava se u njegovoj predanosti djelovanju na multilateralnoj razini i u okviru Akcijskog plana EU-a za FLEGT. EU sâm može samo ograničeno utjecati na smanjenje krčenja i propadanja šuma te na povećanje šumskih površina na globalnoj razini. Stoga je važno pojačati suradnju, poticati dosljedno djelovanje i izbjegavati preusmjeravanje trgovine proizvodima čiji lanci opskrbe mogu uključivati krčenje šuma na druge dijelove svijeta.

Na multilateralnoj i bilateralnoj razini EU već aktivno doprinosi oblikovanju politika i standarda koji se odnose na pokretače krčenja i propadanja šuma. EU u ključnim međunarodnim forumima promiče globalni program za održivu uporabu prirodnih resursa, ruralni razvoj, sigurnost opskrbe hranom, održivo gospodarenje šumama, ponovno pošumljavanje i obnovu degradiranih šumskih područja. EU djeluje i putem sektorskih međuvladinih organizacija te povezuje zemlje, ključne dionike i inicijative kao što je Radna

skupina za ruralnu Afriku[59], u kojima dijeli iskustvo i znanje te istražuje mogućnosti za razvoj aktivnosti kojima se otvaraju radna mjesta i ostvaruju prihodi. Takvo djelovanje rezultira inicijativama za učinkovitiju upotrebu prirodnih resursa, odnosno veću proizvodnju s manjim utroškom sirovina.

EU kao veliki trgovinski partner doprinosi rastu i socioekonomskom razvoju u mnogim dijelovima svijeta te istodobno promiče održivost. U skladu s obvezom da se trgovinskom politikom EU-a doprinosi odgovornom upravljanju globalnim lancima opskrbe[60], Komisija nastoji osigurati da svi novi sveobuhvatni trgovinski sporazumi EU-a sadržavaju odredbe o održivom gospodarenju šumama i odgovornom poslovnom ponašanju te obveze djelotvorne provedbe Pariškog sporazuma. Neki od postojećih trgovinskih sporazuma EU-a već uključuju posebne odredbe za promicanje trgovine šumskim proizvodima koji ne uzrokuju krčenje ni propadanje šuma te za poticanje očuvanja šuma i održivo upravljanje njima[61].

Ključne mjere

Komisija će:

- ➢ **jačati suradnju u pogledu politika i mjera za zaustavljanje krčenja i propadanja šuma i za obnovu šuma u ključnim međunarodnim forumima**, uključujući Organizaciju za hranu i poljoprivredu (FAO), G7/G20, Okvirnu konvenciju UN-a o klimatskim promjenama (UNFCCC), Forum UN-a o šumama (UNFF), Konvenciju o biološkoj raznolikosti (CBD), Konvenciju Ujedinjenih naroda o suzbijanju dezertifikacije (UNCCD), Skupštinu UN-a za okoliš (UNEA), Organizaciju za gospodarsku suradnju i razvoj (OECD) i Svjetsku trgovinsku organizaciju (WTO), na primjer promicanjem najboljih praksi i zajedničkog razumijevanja održivih lanaca opskrbe te zagovaranjem donošenja i provedbe jasnih obveza i odredaba,

- ➢ **promicati trgovinske sporazume koji uključuju odredbe o očuvanju šuma i održivom gospodarenju njima te dodatno poticati trgovinu poljoprivrednim i šumskim proizvodima koji ne uzrokuju krčenje ni propadanje šuma.** Komisija će istražiti i mogućnosti pružanja poticaja trgovinskim partnerima za rješavanje problema krčenja šuma. Surađivat će sa zemljama s kojima trguje kako bi se poboljšali provedba i izvršavanje relevantnih odredaba iz EU-ovih trgovinskih sporazuma te će izvući pouke iz tih iskustava.

Osim toga, Komisija će poboljšati provedbu sljedećih aktivnih mjera:

- procjena učinaka trgovinskih sporazuma na krčenje šuma u okviru procjenâ učinka na održivost i drugih relevantnih procjena na temelju pouzdanih metodologija procjene učinka i evaluacije,

- rad na održivosti lanaca opskrbe, uključujući pitanje krčenja i propadanja šuma, u kontekstu relevantnih međunarodnih robnih tijela[62] (npr. za kavu, kakao, drvo),

- u okviru bilateralnih dijaloga sa zemljama velike potrošnje i zemljama velike proizvodnje: i. razmjena iskustava i informacija o odgovarajućim političkim i pravnim

okvirima te ii. utvrđivanje zajedničkih aktivnosti radi boljeg upoznavanja s učincima krčenja i propadanja šuma kako bi ih se preciznije moglo obuhvatiti predmetnim politikama.

Prioritet 4.: preusmjeravanje financijskih sredstava radi podupiranja održivijih praksi uporabe zemljišta

Potrebna su znatna ulaganja za uklanjanje pokretača krčenja šuma, promicanje održivog pošumljavanja i ponovnog pošumljavanja, aktivno povećanje šumskih površina u svijetu te stvaranje poticajnog okruženja za održivije prakse[63]. Na međunarodnoj razini sve se više prepoznaje da financijska tržišta imaju ulogu u osiguravanju održivije budućnosti i da pomažu u provedbi UN-ovih ciljeva održivog razvoja i Pariškog sporazuma. Iznimno je važno preusmjeriti znatne tokove privatnog financiranja u poljoprivredni sektor, kako u zemljama u kojima je postignuta viša razina dohotka tako i u onima koje ispunjavaju uvjete za primanje službene razvojne pomoći, konkretno u aktivnosti koje nisu povezane s krčenjem šuma. Istodobno je nužno ukloniti kontraproduktivne financijske poticaje i subvencije.

Za razdoblje 2014. – 2020. Komisija je izdvojila više od 500 milijuna eura za ulaganja u šume u partnerskim zemljama. Iako je riječ o znatnom iznosu, ulaganja te veličine očito neće biti dovoljna za postizanje ciljeva navedenih u ovoj Komunikaciji. Prema Tajništvu Foruma Ujedinjenih naroda o šumama[64], samo za održivo gospodarenje šumama na svjetskoj razini potrebno je 60 – 140 milijardi eura. Osim privlačenja novog javnog financiranja, glavni izazov bit će ulaganja u šume u skladu s razvojem koji je otporan na klimatske promjene i u okviru kojeg se smanjuju emisije stakleničkih plinova (članak 2. Pariškog sporazuma).

U tom su kontekstu **Plan EU-a za vanjska ulaganja (EIP) i regionalni mehanizmi mješovitog financiranja** učinkoviti instrumenti za poticanje privatnog financiranja u sektorima kao što su energetika, poljoprivreda ili infrastruktura. Iako ti inovativni financijski mehanizmi mogu biti zanimljivi privatnom sektoru za područja u kojima postoji znatan povrat ulaganja, primjerice održivo gospodarenje šumama, ponovno pošumljavanje i agrošumarstvo, manje su prikladni za potporu ulaganjima u zaštitu šuma, očuvanje ponora ugljika i bioraznolikost. Stoga će i dalje biti potrebna odgovarajuća javna sredstva za te potrebe kako bi se postigla ravnoteža među različitim namjenama šuma (proizvodnja, očuvanje, klima, izvor sredstava za život, mir i zdravlje). Komisija se obvezala i osigurati da se projektima u okviru sastavnice održive infrastrukture InvestEU[65] za razdoblje financiranja 2021. – 2027. promiče održivost i ne doprinosi klimatskim promjenama.

Već su poduzeti neki važni koraci. Među njima su Akcijski plan EU-a o financiranju održivog rasta[66] te politički dogovoreni propisi o referentnim vrijednostima za niske emisije ugljika[67] i o objavljivanju podataka povezanih s održivošću[68]. Tu je i prijedlog za izradu taksonomije EU-a[69] kako bi se utvrdilo za koje se gospodarske aktivnosti može smatrati da znatno doprinose smanjenju emisija stakleničkih plinova, a da se pritom ne nanosi znatna šteta nijednom okolišnom cilju u svrhu ulaganja.

Ulaganjem u sektore povezane s krčenjem šuma ulagači mogu biti izloženi operativnim, pravnim ili reputacijskim rizicima. Ulagače bi stoga trebalo poticati da usmjeravaju poduzeća na prelazak na prakse ili lance opskrbe koji ne uključuju krčenje šuma. Povećana transparentnost u cijelom lancu ulaganja [70] može olakšati takve promjene u realnom gospodarstvu. U skladu s Direktivom o nefinancijskom izvješćivanju velika poduzeća u EU-u već imaju obvezu objavljivati nefinancijske informacije, među ostalim o pitanjima okoliša i

ljudskih prava te socijalnim pitanjima[71]. Komisija namjerava uskoro objaviti rezultate provjere primjerenosti okvira EU-a za korporativno izvješćivanje, uključujući Direktivu o nefinancijskom izvješćivanju. U međuvremenu Komisija promiče najbolje prakse i istražuje mogućnost donošenja općeprihvaćenih načela u računovodstvu upravljanja okolišem, kojima će se dodatno poboljšati mogućnosti korporativne i financijske organizacije u utvrđivanju i smanjenju utjecaja na okoliš i ovisnosti o okolišu, uključujući krčenje šuma i degradaciju zemljišta[72]. To uključuje rad u okviru Platforme za poslovanje i biološku raznolikost te budućih platformi za računovodstvo okoliša koje su nastale na temelju tog partnerskog pristupa i koje se podupiru u okviru programa LIFE.

Ključne mjere Komisija će:
➢ zajedno s državama članicama EU-a procijeniti moguće **održive mehanizme za poticanje zelenog financiranja** za šume i načine za dodatno iskorištavanje i povećanje **financiranja**, među ostalim s pomoću mehanizama mješovitog financiranja i na temelju iskustva iz plana EU-a za vanjska ulaganja. Cilj je poduprijeti zemlje proizvođače u očuvanju postojećih šumskih površina i obnovi šuma te u davanju pozitivnih poticaja za ulaganja u održivo gospodarenje šumama i održive vrijednosne lance koji se temelje na šumama. Posebno će se podupirati partnerske zemlje u osmišljavanju i provedbi politika i instrumenata kojima se može potaknuti bolje gospodarenje zemljištem i šumama (primjerice fiskalnih politika, zelenog računovodstva, zelenih obveznica, sustava plaćanja usluga ekosustava), ➢ **razmotriti poboljšanje izvješćivanja poduzeća o učincima koje aktivnosti poduzeća imaju na krčenje i propadanje šuma** u kontekstu budućih revizija Direktive o nefinancijskom izvješćivanju[73] nastavno na zaključke provjere primjerenosti korporativnog izvješćivanja.

Osim toga, Komisija će poboljšati provedbu sljedećih aktivnih mjera:

- integracija pitanja povezanih s krčenjem šuma u procjenu projekata u sektorima u kojima su ta pitanja relevantni parametri za procjenu učinaka projekta,

- razmatranje smjernica za različite pristupe mjerenju i poboljšanje tih pristupa na razini EU-a i država članica kako bi se bolje razumjeli vrijednost šuma i obilježja financiranja proizvodnje kojom se ugrožavaju šume,

- pomno praćenje krčenja šuma u provedbi Akcijskog plana za održivo financiranje, među ostalim u izradi taksonomije EU-a za gospodarske aktivnosti.

Prioritet 5.: osiguravanje dostupnosti i kvalitete informacija te pristupa informacijama o šumama i lancima opskrbe robom te unapređenje istraživanja i inovacija

Za djelotvornu politiku o šumama potrebne su pouzdane informacije o šumskim resursima, njihovu stanju te o tome kako se njima upravlja i kako se upotrebljavaju. Potrebne su i pouzdane informacije o prenamjeni zemljišta. EU podupire istraživanja i izgradnju kapaciteta

u tom području na globalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini[74]. Podupire i praćenje krčenja i propadanja šuma upotrebom podataka dobivenih promatranjem Zemlje iz različitih izvora.

EU-ov program za promatranje i praćenje Zemlje Copernicus omogućuje potpun, besplatan i slobodan pristup podacima iz satelitâ Sentinel i informacijama iz usluga programa Copernicus. To je pridonijelo smanjenju troškova za praćenje pokazatelja ciljeva održivog razvoja, primjerice pokazatelja održivog upravljanja šumama. Copernicus je stoga ključan alat za jačanje globalnih ili nacionalnih sustava za praćenje šuma. Komisija provodi i strategiju EU-a za biogospodarstvo [75], uključujući uspostavljanje Centra znanja za biogospodarstvo i EU-ova sustava praćenja biogospodarstva, koji obuhvaća ekosustave i njihove usluge. Međutim, **potrebno je dodatno iskoristiti EU-ove podatke dobivene promatranjem Zemlje i podatke o lancu opskrbe te kombinirati istraživački i nadzorni kapacitet kako bi se razvio sustav ranog upozoravanja**.

Važno je u EU-u poticati potrošnju proizvoda iz lanaca opskrbe bez krčenja šuma te poboljšati procjene učinka koji potrošnja u EU-u i na drugim tržištima ima na svjetske šume. Za to je potrebno **poboljšati praćenje trgovinskih tokova na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini te poboljšati pristup pravodobnim informacijama**. Posljednjih se godina pojavio niz inicijativa[76] kojima se to nastoji postići, ali tek je nekoliko takvih inicijativa za transparentnost lanca opskrbe razvijeno u lako dostupne platforme koje mogu pružati informacije kao temelj za odluke brojnih dionika.

Putem okvirnog programa EU-a za istraživanja Obzor 2020. već su financirana brojna istraživanja i inovacije u relevantnim područjima [77]. Međutim, potrebna su dodatna istraživanja i znanstveni dokazi za prijelaz na održivije prakse uporabe zemljišta i lance opskrbe kako bi se zaustavilo krčenje i propadanje šuma. Takva istraživanja potrebna su u područjima kao što su: ublažavanje klimatskih promjena i prilagodba njima; utvrđivanje i provedba prirodnih rješenja[78]; obnova šuma i krajolika (uključujući pošumljavanje i ponovno pošumljavanje); trgovinski tokovi te praćenje proizvoda povezanih s krčenjem i propadanjem šuma koji se nalaze na tržištu. Komisija će pojačati nastojanja u pogledu tih pitanja, osobito putem sljedećeg okvira EU-a za inovacije i istraživanja, Obzor Europa. Osim toga, podupirat će razmjenu najbolje prakse EU-a u području energije iz obnovljivih izvora, pametne poljoprivrede i drugim relevantnim područjima s drugim zemljama.

Ključne mjere

Komisija će:

➢ unaprijediti postojeće alate za praćenje te **uspostaviti Opservatorij EU-a za krčenje šuma, propadanje šuma, promjene u svjetskim šumskim površinama i njihove pokretače.** Cilj je javnim tijelima, potrošačima i poduzećima olakšati pristup informacijama o lancima opskrbe,

➢ istražiti mogućnost razvoja uslužne komponente REDD+ u okviru programa Copernicus kako bi se ojačali postojeći globalni ili nacionalni sustavi praćenja šuma te uspostavili dugoročni europski kapaciteti i vodeći položaj u tom području,

➢ **poboljšati koordinaciju rada relevantnih istraživačkih instituta**, među ostalim putem okvira za suradnju sjevernih i južnih zemalja te suradnju među južnim zemljama u Europskom partnerstvu za inovacije. Cilj će biti jačanje kapaciteta i pružanje pomoći za kvalitetno iskorištavanje rezultatâ istraživanja u glavnim zemljama potrošačima i proizvođačima, među ostalim pružanjem potpore regionalnim opservatorijima,

➢ **razmjenjivati inovativne prakse EU-a** u području kružnoga gospodarstva, održivog biogospodarstva, energije iz obnovljivih izvora, pametne poljoprivrede i drugim relevantnim područjima s drugim zemljama.

Osim toga, Komisija će poboljšati provedbu sljedećih aktivnih mjera:

- pružanje pomoći zemljama proizvođačima za praćenje napretka u provedbi ciljeva politike, uključujući: i. sastavnice nacionalno utvrđenih doprinosa koje se odnose na šume; ii. obveze povezane s krčenjem šuma te zakonitom i održivom proizvodnjom robe; te iii. povezanu trgovinu,

- jačanje nastojanja za poboljšanje dostupnosti, kvalitete i usklađivanja pouzdanih informacija o šumskim resursima i prenamjeni zemljišta kao temelj za oblikovanje politika raznih dionika, uključujući one u partnerskim zemljama,

- daljnja potpora razvoju globalnih[79] i regionalnih[80] informacijskih sustava za praćenje učinaka šumskih požara, uslijed kojih svake godine u svijetu izgori oko 67 milijuna hektara šuma[81].

Zaključak

Komisija predlaže popis početnih mjera i priprema teren za razmatranje dodatnih mjera, o kojima će odlučiti sljedeće političko vodstvo Komisije.

Za uspješnu provedbu ove Komunikacije bit će potreban stalni dijalog između EU-a i njegovih partnera u svijetu, odlučno sudjelovanje privatnog sektora i aktivno savjetovanje s civilnim društvom, kako je utvrđeno u Prilogu 2. Bit će potrebno i mobilizirati znatna financijska sredstva.

Komisija poziva Europski parlament i Vijeće da podrže ovu Komunikaciju te da se aktivno i u bliskoj suradnji sa svim relevantnim dionicima uključe u provedbu navedenih mjera. Komisija će pratiti provedbu mjera i izvješćivati o njoj te će procijeniti jesu li te mjere uspješne u suzbijanju pokretača krčenja i propadanja šuma.

---

[1] Krčenje šuma je pretvaranje šuma u zemljišta druge namjene, bez obzira na to je li mu uzrok ljudsko djelovanje (FAO, *Global Forest Resources Assessment 2020. Terms and Definitions*, 2018. http://www.fao.org/3/I8661EN/i8661en.pdf).

[2] Propadanje šuma smanjenje je kapaciteta šuma za isporuku proizvoda i usluga, odnosno to su šume koje su uslijed ljudskih aktivnosti izgubile svoju strukturu, funkciju, raznolikost vrsta ili produktivnost koja se obično povezuje s vrstom prirodnih šuma koja se očekuje na toj lokaciji. Takva šuma stoga na određenom području osigurava manje proizvoda i usluga te održava tek ograničenu biološku raznolikost. Biološka raznolikost u takvim šumama osim stabala uključuje i mnoge druge elemente, koji mogu prevladavati u vegetaciji pod krošnjama. (Izvor: Konvencija o biološkoj raznolikosti. https://www.cbd.int/forest/definitions.shtml i IPBES https://www.ipbes.net/glossary/forest-degradation)

[3] Svjetska banka, *Five Forest Figures*, dostupno na: https://blogs.worldbank.org/opendata/five-forest-figures-international-day-forests

[4] Nužnost zaustavljanja gubitka šuma naglašava se u: IPBES, *Global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*, urednici: Brondizio, E.S., Settele, J., Díaz, S. i Ngo, H.T., Tajništvo IPBES-a, Bonn, Njemačka, 2019. https://www.ipbes.net/global-assessment-report-biodiversity-ecosystem-services

[5] Smith, P. et al., „Agriculture, Forestry and Other Land Use (AFOLU)", u: *Climate Change 2014: Mitigation of Climate Change. Contribution of Working Group III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, urednici: Edenhofer, O. et al., Cambridge University Press, Cambridge, Ujedinjena Kraljevina i New York, NY, SAD, 2014.

[6] FAO, *The State of the World's Forests 2018 - Forest pathways to sustainable development*, Rim, 2018., http://www.fao.org/3/a-i9535en.pdf

[7] Ujedinjeni narodi, *Sustainable Development Goals Report 2017.*, https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2017/TheSustainableDevelopmentGoalsReport2017.pdf

[8] https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/forestry/forestry-explained_en

[9] FOREST EUROPE, *State of Europe's Forests 2015*, https://www.foresteurope.org/docs/fullsoef2015.pdf

[10] Komunikacija Komisije. Nova Strategija EU-a za šume: za šume i sektor koji se temelji na šumama. COM(2013) 659. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:52013DC0659. Vidjeti i izvješće Komisije o napretku u provedbi strategije EU-a za šume „Nova strategija EU-a za šume: za šume i sektor koji se temelji na šumama" COM(2018) 811. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:52018DC0811.

[11] Primarna šuma je šuma u kojoj nikad nije bilo sječe te koja se razvila u skladu s prirodnim poremećajima i prirodnim procesima, bez obzira na svoju starost – https://www.cbd.int/forest/definitions.shtml.

[12] Pošumljavanje je uspostavljanje šume sadnjom i/ili namjernim sijanjem na zemljištu koje je dotada imalo drugačiju namjenu; to podrazumijeva prenamjenu zemljišta iz nešumskog u šumsko (FAO, *Global Forest Resources Assessment 2020. Terms and Definitions*, 2018., http://www.fao.org/3/I8661EN/i8661en.pdf). Ponovno pošumljavanje je ponovna uspostava šume sadnjom i/ili namjernim sijanjem na zemljištu koje se

klasificira kao šuma (ibid.). Obnova podrazumijeva mjere za ponovno aktiviranje ekoloških procesa koji ubrzavaju oporavak šumske strukture, ekološkog funkcioniranja i razina bioraznolikosti koji se približavaju onima tipičnima za šume u vegetacijskom klimaksu (Elliott, S., Blakesley, D. i Hardwick, K., *Restoring Tropical Forests: a Practical Guide*, Kew Publications, London, u tisku). Projekti za pošumljavanje i ponovno pošumljavanje trebali bi doprinijeti održavanju ili poboljšanju isporuke proizvoda i usluga ekosustava na razini krajolika te bi trebali biti korisni za klimu, ublažavanje klimatskih promjena, proizvodnju biomase, očuvanje bioraznolikosti, zaštitu tla i vode, kontrolu erozije i dezertifikacije te izbjegavanje unošenja invazivnih vrsta (Forest Europe, *Pan-European Guidelines for Afforestation and Reforestation*, 2008.).

[13] Vidjeti odjeljak 3.5. u Izvješću Međuvladine znanstveno-političke platforme za biološku raznolikost i usluge ekosustava o procjeni degradacije i obnove zemljišta iz 2018., https://www.ipbes.net/system/tdf/2018_ldr_full_report_book_v4_pages.pdf?file=1&type=node&id=29395

[14] Ciljevi 5, 7, 11, 14 i 15 izravno su povezani sa šumama.

[15] Strateški plan UN-a za šume do 2030. sadržava ciljeve zaustavljanja gubitka šumskih površina diljem svijeta te povećanja površine šumskih područja na svjetskoj razini za 3 %.

[16] FAO, *State of the World's Forests 2016. Forests and agriculture: land-use challenges and opportunities*, Rim, 2016., http://www.fao.org/3/a-i5588e.pdf

[17] Predviđanja se temelje na zemljovidu ROADLESS-FOR i ekstrapolaciji stopa poremećaja (krčenje i propadanje šuma) zabilježenih u proteklih 10 godina (2009. – 2018.). Izvor: JRC, 2019.

[18] Npr. Prema Interpolu, vrijednost trgovine nezakonitim drvom iznosi 51 milijardu USD godišnje. (*Povećanje broja kaznenih djela protiv okoliša – Sve veća prijetnja prirodnim resursima, miru, razvoju i sigurnosti. Procjena brzog odgovora UNEP-a i INTERPOL-a*)

[19] Ekouevi, Koffi i Tuntivate, Voravate, *Household Energy Access for Cooking and Heating: Lessons Learned and the Way Forward*, Međunarodna banka za obnovu i razvoj/Svjetska banka, 2012.

[20] Udio EU-a u uvozu robe čija proizvodnja uzrokuje krčenje šuma (1990. – 2008.) iznosi ukupno 4,45 milijuna hektara (Mha) za soju (39 %), 0,9 Mha za palmino ulje, 0,6 Mha za kakao (27 %), te 0,3 Mha za kavu (27 %) (prema studiji izvedivosti iz 2018., Dio I., Tablica 4-3)

[21] U izvješću o stanju proširenja proizvodnje relevantnih kultura za proizvodnju hrane i hrane za životinje u svijetu (COM(2019) 142 final) prikazano je, na globalnoj razini, znatno proširenje uzgoja palmina ulja na zemljište s velikim zalihama ugljika, primjerice šuma. Iz podataka je vidljivo i da se za neke druge sirovine za proizvodnju biogoriva može primijetiti proširenje, ali ograničeno na određene zemlje.

[22] I drugih proizvoda, primjerice pamuka, kave, šećerne trske, uljane repice, škampa (iz područja s mangrovama), kokosa i rudarskih proizvoda, čije prekomjerno vađenje i proizvodnja također mogu znatno utjecati na okoliš i društvo.

[23] Koncept „robe čija proizvodnja uzrokuje krčenje šuma" (eng. *embodied deforestation*) koristi se za povezivanje krčenja šuma s potrošnjom. Odnosi se na krčenje šuma koje je ugrađeno (kao vanjski čimbenik) u proizvode, robu ili usluge koji su proizvedeni, prodani ili potrošeni.

[24] Europska komisija, *The impact of EU consumption on deforestation: Comprehensive analysis of the impact of EU consumption on deforestation. Final report.* (Učinak potrošnje u EU-u na krčenje šuma: Sveobuhvatna analiza učinka potrošnje EU-a na krčenje šuma. Završno izvješće), 2013., Studija koju je financirala Europska komisija, a provode ju VITO, Međunarodni institut za primijenjene analize sustava, HIVA – Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving i Međunarodna unija za očuvanje prirode NL.

[25] Komunikacija Komisije Vijeću i Europskom parlamentu „Provedba zakona, upravljanje i trgovina u području šuma (FLEGT) – Prijedlog akcijskog plana EU-a" (COM(2003) 251 final).

[26] Uredba (EU) br. 995/2010 Europskog parlamenta i Vijeća od 20. listopada 2010. o utvrđivanju obveza gospodarskih subjekata koji stavljaju u promet drvo i proizvode od drva.

[27] http://ec.europa.eu/environment/forests/eu_comm_2019.htm

[28] Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Suočavanje s izazovima krčenja i propadanja šuma kako bi se spriječile klimatske promjene i gubitak bioraznolikosti (COM(2008) 645 final).

[29] Komunikacija Komisije. Čist planet za sve. Europska strateška dugoročna vizija za prosperitetno, moderno, konkurentno i klimatski neutralno gospodarstvo, COM(2018) 773 final. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=COM%3A2018%3A773%3AFIN

[30] Direktiva (EU) 2018/2001 Europskog parlamenta i Vijeća.

[31] https://ec.europa.eu/europeaid/new-european-consensus-development-our-world-our-dignity-our-future_en

[32] Godišnji se gubitak šumskih površina od razdoblja 2005. – 2010. do razdoblja 2010. – 2015. smanjio za oko 17 % (sa 6,6 na 5,5 Mha godišnje); iz: FAO, *Global Forest Resources Assessment 2015*. i Keenan et al., *Forest Ecology and Management*, br. 352, 2015., str. 9. – 20.

[33] „The global tree restoration potential", *Science* br. 365, izdanje 6448, 5. srpnja 2019., str. 76. – 79., https://science.sciencemag.org/content/365/6448/76

[34] Međuvladin panel za klimatske promjene (IPCC), *An IPCC Special Report on the Impacts of Global Warming of 1.5 °C Above Pre-Industrial Levels and Related Global Greenhouse Gas Emission Pathways* (IPCC, 2018.).

[35] Nair, C.T.S. i Rutt, R., *Creating forestry jobs to boost the economy and build a green future*, Pripremni dokument za posebni događaj „Impacts of Global Economic Turbulence on the Forest Sector" (Učinci globalnih gospodarskih turbulencija na sektor šumarstva) na devetnaestom zasjedanju Odbora za šumarstvo FAO-a, Rim, 20. ožujka 2009.

[36] Europski parlament donio je niz rezolucija o šumama i krčenju šuma, vidjeti na primjer Rezoluciju Europskog parlamenta od 11. rujna 2018. „Transparentno i odgovorno upravljanje prirodnim resursima u zemljama u razvoju: šume" (2018/2003(INI)) http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0333_HR.pdf

[37] Vidjeti Zaključke Vijeća iz 2019. o napretku u provedbi strategije EU-a za šume i o novom strateškom okviru za šume (https://www.consilium.europa.eu/media/39173/ccs-on-forestry-st08609-en19.pdf), Deklaraciju iz New Yorka o šumama iz 2014., Deklaraciju iz Amsterdama iz 2015. i Deklaraciju ministara iz Katowica iz 2018. o šumama za klimu; stotine poduzeća obvezale su se na uklanjanje robe povezane s krčenjem šuma iz svojih lanaca opskrbe (http://www.supply-change.org/); relevantna je i nedavna Inicijativa za kakao i šume.

[38] Komunikacija Komisije „Naše životno osiguranje, naš prirodni kapital: strategija EU-a o bioraznolikosti do 2020." COM(2011) 244. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52011DC0244

[39] Odluka br. 1386/2013/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 20. studenoga 2013. o Općem programu djelovanja Unije za okoliš do 2020. „Živjeti dobro unutar granica našeg planeta". https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:32013D1386

[40] https://ec.europa.eu/commission/publications/reflection-paper-towards-sustainable-europe-2030_hr

[41] Neki prirodni ekosustavi kao što su tresetišta i savane, bogati ugljikom i bioraznolikošću, ne odgovaraju definiciji šuma, ali su pogođeni poljoprivrednom proizvodnjom i ozbiljno su ugroženi.

[42] Dodatne informacije o konferencijama iz 2014. i 2017., studijama i javnom savjetovanju dostupne su na http://ec.europa.eu/environment/forests/deforestation.htm.

[43] Direktiva (EU) 2018/2001 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. prosinca 2018. o promicanju uporabe energije iz obnovljivih izvora.

[44] Delegirana uredba Komisije (EU) 2019/807 od 13. ožujka 2019. o dopuni Direktive (EU) 2018/2001 u pogledu određivanja sirovina s visokim rizikom od neizravnih promjena uporabe zemljišta za koje je zabilježeno znatno širenje proizvodnog područja na zemljište s velikim zalihama ugljika i u pogledu certificiranja biogoriva, tekućih biogoriva i goriva iz biomase s niskim rizikom od neizravnih promjena uporabe zemljišta (SL L 133, 21.5.2019., str. 1. – 7.).

[45] http://ec.europa.eu/environment/forests/pdf/eutr_guidance.zip

[46] http://ec.europa.eu/environment/forests/studies_EUaction_deforestation_palm_oil.htm

[47] *Food in the Anthropocene: the EAT-Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems.* https://www.thelancet.com/commissions/EAT

[48] Akcijski plan Komisije o financiranju održivog rasta.

[49] *Value-Chain Analysis for Development Initiative* (Inicijativa analize vrijednosnih lanaca za razvoj) (VCA4D). https://europa.eu/capacity4dev/value-chain-analysis-for-development-vca4d-

[50] Lia et al., „The economic contribution of the world's forest sector", *Forest Policy and Economics* br. 100, ožujak 2019. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1389934118300753?via%3Dihub

[51] https://europa.eu/capacity4dev/public-environment-climate/documents/scp-evaluation-final-report-full-package-publications

[52] U Boliviji, Brazilu i Kolumbiji stope krčenja šuma smanjile su se kad su šumama upravljale zajednice (Stevens et al., 2014.; Blackman i Veit, 2018.)

[53] Iako je 86 % svjetskih šuma u javnom vlasništvu, u praksi se upravljanje nad oko 60 % zemljišta i resursa na globalnoj razini temelji na običajnim pravilima, od kojih je manje od petine službeno priznato.

[54] U Dobrovoljnim smjernicama o odgovornom upravljanju u poljodjelstvu, ribarstvu i šumarstvu u kontekstu nacionalne sigurnosti opskrbe hranom utvrđena su načela i međunarodno prihvaćeni standardi za prakse odgovornog posjedništva. Te su smjernice okvir kojim se zemlje mogu služiti u izradi vlastitih strategija, politika, zakonodavstva, programa i aktivnosti. Vladama, civilnom društvu, privatnom sektoru i građanima omogućuju da prosuđuju jesu li njihove predložene mjere i djelovanja drugih u skladu s prihvatljivom praksom.

[55] Komunikacija Komisije. Akcijski plan EU-a za suzbijanje nezakonite trgovine divljom faunom i florom (COM(2016) 87). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=COM:2016:87:FIN

[56] U koordinaciji s postojećim inicijativama kao što su Izazov iz Bonna: http://www.bonnchallenge.org/, Njujorška deklaracija o šumama i Globalno partnerstvo za obnovu šuma i krajolika: http://www.forestlandscaperestoration.org/.

[57] Područje proglašeno na temelju visokih vrijednosti očuvanja – bioloških, ekoloških, socijalnih ili kulturnih vrijednosti za koje se smatra da su iznimno značajne na nacionalnoj, regionalnoj ili globalnoj razini: https://hcvnetwork.org/.

[58] Pristup visokih zaliha ugljika je metodologija za razlikovanje šumskih područja koja bi trebalo štititi od degradiranih zemljišta s niskim razinama ugljika i bioraznolikosti koja se mogu razviti: http://highcarbonstock.org/.

[59] Vidjeti https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/report-tfra_mar2019_en.pdf. Drugi su primjeri relevantnih inicijativa Globalno partnerstvo za tropske šume, Inicijativa za održivu trgovinu, Deklaracija iz Marakeša o palminom ulju, Inicijativa za kakao i šume, Inicijativa za transparentnost ekstraktivnih industrija te Projekt za industriju guma Svjetskog poslovnog vijeća za održivi razvoj u području prirodnog kaučuka.

[60] U skladu s Komunikacijom Komisije „Trgovina za sve – prema odgovornijoj trgovinskoj i ulagačkoj politici", COM(2015) 497.

[61] Vidjeti, primjerice, načelni Sporazum EU-a i Meksika, najavljen 21. travnja 2018.

[62] Kao što su Međunarodna organizacija za tropsko drvo, Međunarodna organizacija za kakao i Međunarodna organizacija za kavu.

[63] Climate Focus, *Progress on the New York Declaration on Forests: Finance for Forests – Goals 8 and 9 Assessment Report*, 2017. Autor: Climate Focus u suradnji s partnerima za procjenu Njujorške deklaracije o šumama, uz potporu Saveza za klimu i uporabu zemljišta

[64] Singer, B., „Financing Sustainable Forest Management in Developing Countries: The Case for a Holistic Approach", *International Forestry Review*, br. 18(1), 1. ožujka 2016., str. 96–109, https://doi.org/10.1505/146554816818206159.

[65] Prijedlog Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi programa InvestEU (COM(2018) 439 final).

[66] COM(2018) 97 final.

[67] Prijedlog uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Uredbe (EU) 2016/1011 u pogledu referentnih vrijednosti za niske emisije ugljika i referentnih vrijednosti za pozitivan ugljični učinak (COM(2018) 355 final).

[68] Prijedlog uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o objavljivanju podataka o održivim ulaganjima i rizicima za održivost te o izmjeni Direktive (EU) 2016/2341 (COM(2018) 354 final).

[69] Prijedlog uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi okvira za olakšavanje održivog ulaganja (COM(2018) 353 final).

[70] Vidjeti revidiranu Direktivu (EU) 2017/828 o pravima dioničara i Prijedlog Komisije COM(2018) 354 final o objavljivanju podataka o održivim ulaganjima koje moraju provesti ulagači koji žele ostvariti veću transparentnost.

[71] Direktiva 2014/95/EU o objavljivanju nefinancijskih informacija i informacija o raznolikosti. U tom će kontekstu Komisija do kraja drugog tromjesečja 2019. ažurirati neobvezujuće smjernice (C/2017/4234), posebice u pogledu objave informacija povezanih s klimom, te će istaknuti poveznice s krčenjem šuma.

[72] Vidjeti, primjerice, nove korporativne računovodstvene prakse u vezi s prirodnim kapitalom koje podupire Svjetski poslovni savjet za održivi razvoj, njegov Protokol o prirodnom kapitalu i povezana javno-privatna partnerstva.

[73] Direktiva 2014/95/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2014. o izmjeni Direktive 2013/34/EU u pogledu objavljivanja nefinancijskih informacija i informacija o raznolikosti određenih velikih poduzeća i grupa. Tekst značajan za EGP.

[74] Podupire, primjerice FAO-ovu Procjenu globalnih šumskih resursa (www.fao.org/forest-resources-assessment/en/), projekt ROADLESS-FOR (https://forobs.jrc.ec.europa.eu/roadless/), Opservatorij za središnju Afriku (http://www.observatoire-comifac.net), prototipe za jugoistočnu Aziju (www.rfo-sea.org/), prototipe za istočnu Afriku (http://apps.rcmrd.org/ofesa) te organizaciju rada na praćenju, izvješćivanju i provjeri za REDD+.

[75] Komunikacija Komisije. „Održivo biogospodarstvo za Europu: Jačanje veze gospodarstva, društva i okoliša” (COM(2018) 673 final) https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0673.

[76] Npr. inicijativa TRASE („Transparentni lanci opskrbe za održiva gospodarstva”) i platforma *Global Forest Watch Commodities* Svjetskog instituta za resurse.

[77] Na primjer, Partnerstvo EU-a i Afrike za istraživanja i inovacije u vezi sa sigurnošću hrane i održivom poljoprivredom (FNSSA), potpora ERA-NET-a iz 2016. za LEAP-Agri te tema tekućeg poziva na podnošenje prijedloga za 2019. LC-SFS-34-2019: „Prehrambeni sustavi u Africi”.

[78] Prirodna rješenja smatraju se rješenjima za život koja su nadahnuta i potkrijepljena prirodom, isplativa, istodobno osiguravaju ekološke, društvene i gospodarske koristi te pomažu u izgradnji otpornosti.

[79] Globalni informacijski sustav za šumske požare (http://gwis.jrc.ec.europa.eu).

[80] Europski informacijski sustav za šumske požare (http://effis.jrc.ec.europa.eu).

[81] FAO, *Global Forest Resources Assessment 2020. Terms and Definitions*, 2015. i van Lierop et al., *Forest Ecology and Management* 352, 2015., str. 78–88.